

I svallvågorna av en parodi

Olle Häggström

Uttrycket *science wars* har, en smula förvirrande, använts som beteckning på två olika företeelser i och kring det amerikanska vetenskapssamhället. Å ena sidan åsyftas det angrepp på vetenskapen vilket en mäktig amerikansk industrilobby – under George W. Bushs ämbetsperiod med allt starkare stöd från Washington – bedrivit i syfte att skapa förvirring i frågor som exempelvis den om antropogen global uppvärmning, och den om tobaksrökens hälsovådliga effekter. Även den kristna högerns angrepp på evolutionsläran kan räknas till detta krig, som behandlas utförligt och initierat av Chris Mooney i boken *The Republican War on Science* från 2005.

Å andra sidan, och oftare, åsyftas ett helt annat krig, där företrädare för naturvetenskapen på 1990-talet protesterade mot hur deras verksamhet beskrivs inom vissa postmodernistiska strömningar i ämnen som vetenskapssociologi och *cultural studies*. Naturvetenskapen framställs här som ett kulturellt fenomen där forskarnas teorier och resultat beror på exempelvis deras köns-, ras- och klasstillhörighet, men mycket lite eller inte alls på hur det i själva verket förhåller sig med den fysiska verkligheten, vars existens tonas ned eller i extrema fall till och med förnekas.

Postmodernisternas beskrivning är inte korrekt, framhöll naturvetare med biologen Paul Gross och matematikern Norman Levitt i spetsen. Den objektiva verkligheten finns visst, och det är orimligt att förneka att det faktum att jorden rör sig runt solen (snarare än tvärtom) bidrog till att den heliocentriska världsbilden kom att ersätta den geocentriska.

Postmodernisterna gav naturligtvis svar på tal, exempelvis i tidskriften *Social Text* vars redaktion beslöt att ägna ett helt temanummer 1996 åt att bemöta dessa uppstudsiga naturvetare. Gross och Levitts bok *Higher Superstitions: The Academic Left and its Quarrels with Science* från 1994 hamnade i skottlinjen för mer än hälften av artiklarna. Bland dessa återfanns en med den imponerande titeln *Transgressing the boundaries: towards a transformative hermeneutics of quantum gravity* av fysikern Alan Sokal, som i sin text stryker postmodernisterna medhårs och reducerar sitt eget ämne till en social konstruktion. Samma dag som tidskriften kom ut avslöjade emellertid Sokal att artikeln var avsedd som parodi på postmodernistisk pladder. Det är lätt att efterklodt konstatera att det borde ha varit en enkel sak för redaktionen att se att exempelvis följande stycke inte gärna kan ha varit allvarligt menat:

Liksom liberala feminister ofta nöjer sig med en minimal agenda omfattande juridisk och social jämställdhet samt fri abort, gäller för liberala (och till och med en del socialistiska) matematiker att dessa i allmänhet håller till godo med det hegemoniska Zermelo-Fraenkel-systemet [...], utökat blott med urvalsaxiomet.

Den koppling mellan matematik och feminism som här antyds bygger uteslutande på att den amerikanska fri abort-rörelsen (*pro-choice*) och matematikens urvalsaxiom (*axiom of choice*) i engelskan råkar benämnas med samma ord. Och jag kan intyga att en matematiker aldrig skulle komma på idén att ta hänsyn till politisk ideologi i valet av mängdteoretiskt axiomsystem.

Sokals bluff erhöll stor uppmärksamhet både i och utanför akademiska kretsar. Stärkt av sin framgång följde han upp den med boken *Impostures Intellectuelles* från 1997 där han tillsammans med fysikerkollegan Jean Bricmont går till mer oförställt angrepp mot vad de uppfattar som de värsta intellektuella avarterna hos uppburna postmodernister som exempelvis Jacques Lacan, Julia Kristeva och Bruno Latour.

Nu är Sokal tillbaka med boken *Beyond the Hoax: Science, Philosophy and Culture*. Denna essäsamling inleds med den ursprungliga parodin, som redan från början är tämligen fotnotstung men som här har försetts med en extra fotnottsapparat där läsaren får hjälp att skilja mellan alla de ”sanningar, halvsanningar, kvartssanningar, lögnar, felaktiga slutledningar och syntaktiskt korrekta konstruktioner som helt saknar mening” vilka samsas i parodin. Att förklara ett skämt är som bekant det säkraste sättet att förstöra det, men i det här fallet tycker jag att det är befogat. Parodin är ett stycke idéhistoria som förtjänar en plats i den akademiska allmänbildningen, men att läsa och förstå den utan Sokals hjälpsamt handledande extra fotnoter är ingen lätt uppgift.

I *Beyond the Hoax* följs parodin av några av Sokals inlägg i den intensiva debatt som följde på hans tilltag. Givetvis utsattes han för stark kritik från motståndarlägret, men han hade också entusiastiska anhängare, varav många uppfattade det faktum att artikeln antogs för publicering som ett bevis i sig för postmodernisternas slappa intellektuella standard. Själv avvisar emellertid Sokal den slutsatsen såsom alltför generell och menar att hans isolerade experiment som mest kan ha visat på sådan svaghet i *Social Text*-redaktionen. Större bevisvärde tillskriver han artikelns innehåll, närmare bestämt att det mesta av dess nonsens är referat och noggrant återgivna citat från ledande postmodernister, löst sammanfogade med instämmanden och beröm.

Efter dessa debattinlägg får vi ta del av ett par texter om vetenskapsteori gemensamt författade av Sokal och Bricmont. Här påvisas det ohållbara i den ontologiska relativism som antyds ovan, samtidigt som författarna medger att varken ontologisk realism eller Poppers falsifikationism är okomplicerade eller invändningsfria. Det hela utmynnar i ett försvar för ett genomtänkt förhållningssätt de kallar ”modest vetenskaplig realism”.

Samlingen avslutas med ett antal uppsatser där vetenskap och vetenskapligt förhållningssätt ställs i relation till andra samhällsföreteelser. I den första av dessa påvisas hur postmodernismens nedtoning av den objektiva verklighetens existens banar väg för pseudovetenskap av den typ som vi exempelvis finner inom New Age-rörelsen. Som läsare drar man efter andan när det mitt bland diskussionerna om astrologi, homeopati och dylikt dyker upp en formulering om att ”ledaren för en framträdande pseudovetenskaplig kult nyligen proklamerade...” åtföljt av ett citat av påven Johannes Paulus II. Är inte omtalandet av katolicismen som en ”pseudovetenskaplig kult” onödigt hårda ord?

Denna förutsägbara fråga föranleder Sokal att förse uppsatsen med ett appendix där han noggrant går igenom hur gängse katolska trosföreskrifter uppfyller de (knappast i sig särskilt kontroversiella) kriterier på pseudovetenskap han tidigare stipulerat. Därefter följer ytterligare ett par uppsatser om religion, där han kan sägas ansluta sig till den religionskritiska diskurs som företräds av exempelvis Richard Dawkins och Christopher Hitchens. Sokals sakliga framställning, upplättad av ett och annat stycke torr ironi, står sig väl i jämförelse med dessa författare.

Vad är det då som driver Sokal till dessa angrepp på allsköns irrationella tankeströmningar? En bra sammanfattning finner vi redan i förordet:

Oavsett om det är postmodernister till vänster, fundamentalister till höger, eller förvirrade debattörer av allehanda politiska och icke-politiska schatteringar, som kommer i skottlinjen för min kritik, så är mitt grundläggande budskap detsamma: klart tänkande och respekt för evidens är av yttersta betydelse för mänsklighetens överlevnad i det 21:a århundradet.

Mellan de båda ytligt sett orelaterade vetenskapskrig jag inledningsvis talar om finner Sokal ett viktigt

samband. Antag att vi som fäster vikt vid sådant som exempelvis social rättvisa och omsorg om miljö och kommande generationer – och som därmed kan räknas som ”vänster” i vid mening – godtar den relativism som delar av den akademiska vänstern anbefaller. Då förlorar vi det kanske viktigaste vapnet mot de högermän som sprider direkta lögner i syfte att motivera Irakinvasioner eller uppluckrad miljölagstiftning, nämligen att påtala att de ljuger. Ty deras syn på världen är ju med ett relativistiskt synsätt varken sannare eller falskare än någon annan.